

כולם מעשים בודדים

"אני נשאר, לוחם לי מלחמה קטנה כנגד / צימצום מתמיד של מקומי, יותר / קטן כל רגע, ומהר. / אני מפסיד. / אין צורך לבשר לי". (ע' 32)

שורות ספורות אלו מתוך השיר "מלחמה קטנה" אוצרות בתוכן, למעשה, את עיקרו התחושי והפילוסופי של קובץ השירים החדש של אורי ברנשטיין. ה"הישארות"— כלומר, המשך המלחמה הקטנה על אף ההכרה ברורה שאינה מביאה עמה נצחונות; "צימצום" המקום האישי— כלומר דחיקה מתהרת והולכת של האישיות העצמית אל "הפרופורציות המתאימות" של "מי אני ומה אני" וכדומה; הקצב של התהליך— קצר מתמיד, ומהיר כשל מלחמה וכשלון, כלומר ממד הזמן של מירוץ החיים אל המוות; "אני מפסיד"— ההכרה האמיצה בעובדה שאין כל תקוה ותוחלת והמלחמה הקטנה אינה אלא תיפקוד גורלי חסר-מטרה. והיסוד האחר-רון בשורות אלו— "אין צורך לבשר לי"— כלומר: אני יודע, אינני חי באשליות, אני מוסיף להילחם על אף העובדה הזאת.

בסך-הכל זוהי פילוסופיה פשטנית למדי, "צעירה" כמעט, חרף המסקנה הסופית המוחלטת. לאחר קריאה חוזרת בקובץ השירים מסתמן ניגוד מוכר בין התפיסה הפסימית-כביכול של מהות החיים לבין הדיבור עליה. משהו באווירה הכללית מזכיר פסימיות-נעורים, מעין התענגות בצער-העולם. אפשר מאד שהסיבה לתחושה זו נעוצה באמצעי הביטוי— שהם נקיים מאד, מהוקצעים, בהירים— ובשימוש הפשוט בסימבוליקה קלאסית ("בעץ אחר אחזה כבר הקרה", ע' 50). למעשה, רוב השירים עוסקים ביסודות שהוזכרו למעלה במידות משתנות של אינטנסיביות. הטיפול ביסודות האלה מזכיר לפעמים את דליה רביקוביץ בשיריה היפים ("אדם קם ויודע שזה יום הרעה. / השמיים מראים לו. והעיר מראה", ע' 40).

* אורי ברנשטיין: כולם מעשים בודדים (שירים 1967—1973); ספרי סימן-קריאה, 1974; עמ' 68.

הדינאמיקה בשירי אורי ברנשטיין אינה טמורה אפוא בתפיסה הכללית אלא בחיפוש, המתבטאים במספר שירים, אחרי מערכת התיחסות כללית של היסודות בתוך העולם ובינם לבין עצמם. כאן מושקעת האנרגיה השירית בניסויים פיוטיים ואינטלקטואליים ליצור קשר בינו לבין עצמו, בינו לבין החיים ומשמעותם, בינו לבין העולם החיצון, בפורח לחוש את ההווה במלואה— היחסים שבינו לבין עצמו: "אינני מוצא בי דבר: הצער פורע סדרים"; הקשר בין המי שורר לבין העולם: "ולא יודעים עלינו דבר וחצי דבר" (ע' 9); הכוונה לחוש בקיום האינטנסיבי— "החזיקי בי. החלון מראה תעיתועים"; החיפוש אחר הבנת הקיום ומערכת הטבע: "לבדי יושב בערבים / הפנויים ומביט אל הגן: / משהו צומח בחושך / ואינני מבין לשם מה" (ע' 15).

הקשר לעולם החיצון, והחיפוש אחריו, בא לביטוי השירי בדימויי צליל, בדרך-כלל. זו תופעה המציינת כמעט את הקובץ כולו, ואולי יש בה משום תחושה בלתי-מודעת של המשורר כי הצליל מוחשי ואמיתי יותר מן המחשבה, כי הצליל הוא עדות חותכת יותר לקיום האנושי מן התפיסה המופשטת שלהם. כך "נשב בקצה הספסל בלי לזוז ונקשיב לרינה" (ע' 10); "אתה שר? שמעתי מנגינה" ("שיחה", ע' 16); העצים מלחשים (ע' 18); "קולות מתמידים בגינה" (ע' 46, "פחד").

מוטיב אחר המופיע פעמים אחדות בשירים הוא מוטיב הפחד, ואולי רגש זה הוא שמעיד על "הפסימיות הצעירה" בקובץ. אין פה עדיין מן הציניות של המבוגר או מן ההשקפה של הזקן כי אם הכרה בתהליך החיים והמוות, מצד אחד, ופחד מפניהם, מצד שני. הפחד מופיע בשירים במפורש וקרוי בשמו. הוא רועד, מרשרש, מצפים לו ("לכל הנור" אות יש התחלה שקטה", ע' 25); הפחד הוא חמקמק ומפתיע ("הפחד לא בא בתרועה", ע' 46). ובעקבות כל זאת באה המסקנה: "גם זה לא חשוב. יידחה. / קשה להחזיק בכוח. דבר לא מתאחה" (ע' 60).